

Conciones, Siue Conceptvs Theologici Ac Praedicabiles, In Omnes Totivs Anni Dominicas

Opvs Novvm Figvris, Allegoriis, Similibvs Ex Sacris profanisq[ue]
Scriptoribus plenißimum, cum occurrentium fidei controuersiarum
tractatione.

De quatuor Hominum nouissimis - Qvi Qvidem Sacri Adventvs Qvatvor
Hebdomadis accommodati: Sed & Concionvm Fvnebrivm materiam
abunde suppeditant

Besse, Pierre de

Coloniae Agrippinae, 1620

Feria 3. post Dom. 3. De ipsis inferni tormentis agit, miserimoq[ue]
damnatorum statu, quorum quidam grauius cruciabuntur, quam ipsi
dæmones.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56226](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56226)

locum descendere? in tam maledicta terra
viuere? terra, inquam, quam nec oriens me-
diusve, cadensve Phœbus adire potest, in
qua nulla temporum indicia aut dimensio-
nes horarum, in qua nonnisi tenebræ viden-
tur, nonnisi gemitus & vlulatus audiuntur,
nonnisi mephitis & odor terribissimus perci-
pitur: terra, inquam, adeo à cœlo, Deo, An-
gelis, omnibusque creaturis remota. Quis,
inquam, non reformidet in mundi fundo, in
abyssō è qua egredi non liceat, atque sub om-
nium creaturarum pedibus viuere? Absit,
est enim miserum, horrendum, intolerabile.
Quamobrem insensate & demens peccator
rerum tuarum satage, iter aliud ingredi, re-
tandem respice, viam illam latam desere,
quæ ad interitum ducit, *Recordare nouissima,*
ac præsertim quæ ad infernum spectant, &
in æternum non peccabis.

Eccles. 7.

Et est quam verissimum, Domine metu-
ende & tremende, cum qui hæc in mente ha-
buerit: huc oculos & cogitationes intende-
rit, nihil vniquam aduersus maiestatem tuã
commisurum, locique tam horren-
di assidua meditationem nimium quantum ad
omnes peccandi occasiones rescindendas
sufficere. Si enim exilij metus, ac peregrinæ
regionis incolatus, suppliciorumque ter-
ror, rebelles & seditiosos intra lineam con-
tineant, & Principibus obedire cogant: quid
an non inferni apprehensio, exilij perpetui &
quidem in terra deserta & inaquosa, loco-
que incognito & barbaro formido, tanto-
rum deinde cruciatuum, tormentorum, sup-
pliciorumque cogitatio, peccatorem impel-
lant, ac quodammodo cogant, vt diuinam
maiestatem colat, adoret, reuereatur, legi-
bus eius obtemperet, voluntati obsecun-
det, eiusque iustitiam & vltionem reformi-
der? Nullus sane te vniquam Domine of-
fendere præsumat, si cogitet quid sit infer-
nus; si cogitet lacum esse flammæ & sulphur
euaporantem, puteum perpetuis ignibus æ-
stuantem, abyssum densissimis & palpabili-
bus tenebris obsitam, quam sol radiis nun-
quam illustrat, in qua nullæ apparent stel-
læ, quam nulla voluptas, sed luctus assiduus
& sempiternus horror inhabitat; esse deni-
que locum omnium locorum infimum & ab-

iectissimum, & haud procul à terræ centro
constitutum. Tu autem gratiam nobis præ-
sta Domine, vt eundem semper præ oculis
habeamus, eiusque horrorem metuamus,
horrentes abominemur, abominantes recte
ad cœlestem patriam contendamus, in qua
omnis nostra, & quidem perfectissima bea-
tudo sita est, quam elargiri nobis dignetur,
qui in sæculorum sæcula viuit & do-
minatur Deus. AMEN.

FERIA TERTIA.

DE POENIS INFERNI.

Partitio.

- I. De poenis ab irato iam Deo illatis genera-
tim.
- II. De variis damnatorum poenis.
- III. De duabus aliis poenis singularibus.
- IV. De poenarum diuersitate pro delictorum
qualitate.

Memorare nouissima tua, & præsertim
supplicia, quæ in inferno subeunda sunt, &
in æternum non peccabis. Eccles. 7.

FIGURA.

VIRTVTVM omnium, ac præsertim pa-
tientie speculum, Iob, ærumnas suas *Iob. 10.*
deplorans, terram quandam barbaram & in-
amœnam depingit, quam terram miserie vo-
cat & tenebrarum, opertam mortis caligine,
quam vmbra mortis, & nullus ordo, sed sem-
piternus horror ac confusionis chaos, cala-
mitatumque iliades inhabitant. Hanc cum
ipse mecum perpendo, non possum quin mi-
hi persuadeam, sanctissimum illum virum
infernalem terram describere, eiusque sup-
pliciorum grauitatem, ac tormentorum quæ
impij in illa subeunt acerbitatem, ob oculos
ponere voluisse. Illa enim vere, terra mise-
rie & tenebrarum, & mortis caligine opa-
ta appellari potest, in qua lumen nunquam
effundit, vbi nullus dies, aut horarum indi-
cia sunt. Terra, in qua nonnisi mera nox, ama-
ritudo

ritudo & acerbitas, non nisi tormenta & supplicia. Terra, qua nulla in mundo infelicioꝝ aut detestabilior, & cuius supplicia pœnæque sunt infinitæ: quas hodie singillatim describere, vobisque ad oculum demonstrare conabor, auxiliantibus nimirum sanctissimo Paraclito, & gloriosa Deipara Maria, quam proinde salutatione, quam sanctissimus Spiritus per Angelum pronuntiavit, compellimus;

AVE MARIA.

I. Ipsa nobis fides, Sacra literæ, ratioque naturalis demonstrant, quo Deus iustus dicatur; necessarium esse credere, in altero mundo locum esse in quo, impios post mortem excruciet, suamque illos iustitiam, quam interea dum viuerent ante oculos non habuere, faciat experiri. Testatur id *Psal. 72.* Vates regius dicens: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelauit super iniquos: pacem peccatorum videns; quia non est respectus morti eorum, & firmiter in plaga eorum; in labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia. Ecce ipsi peccatores abundantes in saculo obtinuerunt diuitias: existimabam, ut cognoscerem hoc, labor est ante me, donec intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorum.* Quali diceret, Cogitationes meæ, quæ sunt veluti pedes animæ, quibus per omnia discurrit, & ambulat, pene commotæ sunt & concussæ, dum peccatorum vestigia consector, & ab iisdem inuitor, vt in eorum partes concedam, cum videam quanta pace eorumque omnium affluentia perfuantur. Quod vero in primis me permouebat, erat, quod viderem eos etiam diutius aliis viuere, & si qua interdum eos premeret aduersitas, eandem noua superueniente prosperitate, auferri, *Non est firmamentum in plaga eorum.* Ad hæc exemptos illos esse ab omnibus calamitatibus, quibus communiter homines obnoxij sunt; sed diuitiarum, honorum, deliciarumque torrentes illis vltro quam abundantissime affluere. Hæc omnia dum mecum tacitus voluerem, sperans aliquam me huiusce fœ-

licitatis tandem ansam inuestigare posse; frustra fui, donec & arcana prouidentia tuæ adyta ingressus, vidi quanta eosdem post alteram vitam manerent supplicia, tormenta, calamitates. Tuac nimirum aduerti, nullum eorum à tormentis immunem aut exemptum esse, teque eosdem, licet hic in pace agant, deliciis abundant, insolentius sese gerant, & cornua extollant, grauissime puniuntur.

Quam dextre scopum tetigisti, ô Vates, quam Christiane hic philosophatus es: nam ita reuera sese res habet, non minus enim principis alicuius prudentia ac sapientia in castigandis nefariis ac sceleratis; quam in proborum bene meritorumque compensatione relucet. Quod ipsum sanctissimus Propheta Iob de Deo nostro visus est insinuasse; qui nullum scilicet delictum relinquit impunitum, nullumque opus bonum, quod nõ amplissima mercede compenset: *Verebar omnia opera mea, sciens quia nõ parceres delinquenti: quippe qui iam inde à mundi exordio ad delictorum castigationem infernum constitueris.* Quo etiam trahere possumus verba illa *Psalmistæ: Misericordiam & iudicium cantabo tibi; illam scilicet ostendis interea dum hic viuimus; hoc vero post mortem.* *Iob. 9. Psal. 100.*

Id ipsum & è plurimis aliis Scripturæ locis manifestum redditur, & præsertim è *Psal. 93.* in quo cum secundum vulgatam legatur: *Qui corripit gentes, non arguet.* *Psal. 93.* Chaldaus Paraphraustes legendum monuit: *An possibile est, quod ille, qui dedit legem populo suo, cum peccauerit, non arguet eos?* E quibus omnibus efficitur, nihil omnino impunitum remanere, & impiorum delicta, si hac in vita digna castigatione non plectantur, grauiora durioraque in altera flagella promereri, & acerbissime castiganda: Ideoque ingens diuinæ illius bonitatis clementiæque argumentum est, quando aliquos hoc in mundo corripit; quoniam fit hoc quam leuissime & non nisi obiter, at in altero seuerissime ac sine vlllo benignitatis respectu castigaturus est.

Quando virga Moysis in serpentem commutatam *Exod. 4.*

mutatam legimus, veram correptionis huius figuram videmus: per virgam enim designari eandem certissimum est. Vnde Psalmographus: *Virga iua & baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Item alibi: *Visitabo in virga iniquitates eorum.* Hanc porro virgam DEVS, quamdiu hæc vita ducitur, in filiorum suorum correptione instar patrisfamilias alicuius adhibet; sed in altero mundo eadem in serpentem; (id est, in seueritatem vigoremque) conuertetur. Mutationem hanc & metamorphosim dilucidius explicatam videre vultis, audite Psalmistam dicentem: *Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos.* Quam ferus enim coluber est virga ferrea? Ita namque quidam sæculi nostri auctor, hanc comparisonem instituit: *Quid per virgam, inquit, nisi dulcis correctio Domini designatur, sed hæc virga in draconem vertitur, quando leuiter correcti emendare se nolentes, in alio mundo grauissime puniuntur.* Hoc quidem in Ægypto apertissime visum est.

Ac multo deinde post in Iudæa aliud haud omnino dissimile, Ieremiæ Propheætæ à Domino demonstratum est. Vidit ille namque virgam vigilantem, & illam deinde in ollam succensam conuersam. Quo aliud non designatur, quam Deum in hoc mundo non nisi virga correptionis, uti at in altero ferrum & ignem usurpaturum, eiusque iustitiam quam modo est, multo grauiorem fore. Ictus enim quos nunc infligit, non nisi flagellorum ac virgarum sunt, ut vbi eosdem peccatores senserint, vitæ emendationem instituant, atque oportune respiciant.

Solet adhæc, virga ad excutiendum è vestibus puluerem sordesque detegendas adhiberi; hoc & facit Deus, cum nos correptionis suæ virga corripit, hominum namque eadem conscientias emundat, peccatorum venialium puluerem excutit; omnesque vitæ huius sordes auferit. Docuit me hoc Sacra Scriptura, nam in Isaia legitur Dominus tyrannos, quos ad peccata populi sui castiganda immittebat, virgæ nomine, & quidem virgæ furoris, & baculi indignationis, nuncupasse, *Va Assur, virga furoris mei, & bacu-*

lus ipse est, in manu eius indignatio mea. Per Assurem hunc, Sennacherib Assyriorum regem intellexit, quo ad populum Iudaicum corrigendum puniendumque usus est: porro, ut paterfamilias virgam; castigatione peracta, igni inicit, ita ipse punientem puniuit, & ignibus æternis addixit.

Dicendum est igitur, vitæ huius correptionem correptionemque non nisi virgam esse, sed alterius, ignem & fornacem æstuantem: Fœlices igitur ter & amplius, quos hæc in vita virgis percuti contigerit, quo ab æterna castigatione & alterius sæculi pœnis liberi esse queant. Hinc supplex Dominum orabat sanctissimus Augustin. se ut hic, quo in æternum parceret, flagellaret: *O Domine, hic seca, hic ure, hic non parcas, ut in æternum parcas.* Item Manasses Rex: *Domine, remitte mibi, & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neq; in æternum reserves mala mibi.* Nil igitur sunt flagella quæ hæc in vita infliguntur, at quæ in altero mundo infliguntur, magna sunt & metuenda: illa in momento pertranseunt, hæc in sempiternum durant, & duratura sunt, tamque horrida sunt & enormia, ut si vel semel eadem in mente haberemus, numquam Dominum gloriæ offenderemus: dicit enim Sapiens: *Recordare nouissima tua, & in æternum non peccabis.* De hisce flagellis hodiernam concionem instituiam, quam in duo membra diuidam, primo declarabo, quam varia & multiplicia flagella ac supplicia sint quæ damnati apud inferos sustineant; altero vero disputabo, num supplicia hæc æqualia sint, & num omnes ad eadem tormenta subeunda condemnati. Quæ duo, si solita me dicentem benevolentia attentioneque profequamini, vobis apertissime magna que cum utilitate declarabo.

Principio igitur, quemadmodum *Beatitude*, teste Boëtio, *status est omnium bonorum aggregatione perfectus*: ita damnatio status est omnium malorum aggregatione perfectus. Et ut Paulus de æterna beatitudine scripsit: *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in corde hominis ascendit, quæ preparauit Deus diligentibus se*: ita, mutatis terminis, de infernalibus suppliciis dicere parodice possum: *Nec oculus*

A a 3 vidit,

vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus offendentibus se.

Luc. 16.

Psal. 10.

Porro ipsa damnatorum fors adeo misera & deploranda est, tormenta que quæ patiuntur adeo horrenda & enormia, ut ipse Epulo Abrahamum enixe rogarit, Lazarum ut ad fratres mitteret, quo eisdem, ne in illa supplicia devenirent, commonefaceret. Ipse quoque Psalmographus cum varia damnatorum supplicia recensuisset, nec eorum facile finem reperire posset, tandem concludens ait, omnia hæc non nisi aliquam eorum partem, ac velut specimen esse. *Fluit super peccatores laqueos: ignis, sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eorum.* Dicit *laqueos*, quia varia apud inferos compedes sunt & vincula, varia catenæ & pedicæ, quibus qui semel irretitus & impeditus fuerit, difficulter admodum sese expediet; nominat etiam *ignem*, quia flamma voracissima per omnia illic grassabitur, quæque peccatores ad usque ossa & penitiores medullas torrebit; Item *sulphur*, quia fœtor illic intolerabilis & terribissimus pœdor per omnia diffusus est: *spiritus* quoque *procellarum*, quia in infernis illis regionibus, non secus atque in Oceano aliquo turbulentiſſimo, procellæ, tempestates, eivlarus, fluctus, sævitiæ, furia aquilonares, rabies, ac desperatio defæviunt. Atque hæc omnia non nisi *pars* sunt *calicis eorum*, & velut aliquod summæ atrocitatis calamitatisque indicium.

Apoc. 16.

Quid ais Propheta? aliquemne adhuc liquorem in mundo hoc reperire est, quem calici huic infundamus? sunt profecto & alij, sunt, inquam, præter ignes, sulphureos fœtores, procellasque inprimis vermis conscientia, horrenda dæmonum visio, umbrarum infernalium horror, aliaque supplicia & numero infinita & atrocitate singularia. Atque hæc omnia adimplent calicem illum amarum damnationis perperæ, de quo in Apocalypsi mentio: *Babylon civitas illa magna venit in memoriam Dei, datus illi calicem ira eius.* Babylon hæc, id est, confusio, typus est damnatorum, qui in carceribus illis tartareis inter ignes & flammam confusi sunt, quibus diuini furoris calix, tormentis & pœ-

nis interminabilibus oppletus, omni momento proponatur, *Bibent omnes peccatores terræ.*

O calicem amarum terit scilicet calix vini meri plenus mixto, vini meracissimi merorum tormentorum, nulla consolationis & spei aqua dilutus: varia tamen in eodem supplicia mixta erunt, non enim vnicum illic supplicium singuli patientur, sed varia ac multiplicitia. Hinc de diuite Epulone scriptum est, *cum esset in tormentis*, ut hinc colligi queat, variis apud inferos damnatorum animas tormentis excruciat. Nam præterquæ quod igne acerrimo torqueatur, dæmonum quoque sævitiæ, crudelitati, atrocitati que expostæ sunt, qui eisdem affligent, laerabunt, diuexabunt, & noctes atque dies sine ulla intermissione, aut requie excruciantur. Hinc de iisdem locutus Salomon ait: *Sunt spiritus*, id est, dæmones, *qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmaverunt flagella sua.*

Nouum adhæc dolorem ineuitent tenebrarum; viuunt enim illic in perpetuis & quidem densissimis tenebris & caligine obtectis tenebris, nullum illic adest lumen, sed perpetuus horror & ymbrosa densitas. Hinc in Sacris litteris legimus: *Et usque in æternum non videbit lumen*; item alio loco: *Impij in tenebris conticescent*, & quidem tenebris adeo spissis & obscuris, ut nec solem, nec lunam, nec stellas visuri sint: idque propter continuum illum fumum, qui ex ignibus illis æternis, quasi de ardentissima quadam fornace exæstua-bit. De quo in Apocalypsi: *Et ascendit fumus sicut fumus fornacis magna: & obscuratus est sol & aer de fumo putei.* At nondum hic finis.

Alia namque supplicia recenset Sapiens: describit enim diabolus malleis & vectibus accinctos, quibus damnatorum ossa & latera comminuant: *Parata sunt*, inquit, *derisoria iudicia, & mallei percutientes stultorum corporibus*; quorum vltimorum verborum loco in Hebraico legitur: *Percussiones dorso stultorum.* Sub quorum verborum inuolucris demonstratur, dæmones, instar carnificum, in damnatos sæviturus, eorumque capita & renes malleis & clavis contuluros.

ros. O supplicia intolerabilia! ô tormenta insupportabilia!

Psa. 103.

Quæ cum Psaltes attentius perpenderet ad peccatores, conuersus exclamat, *Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita ut non sint.* Non postulat eosdẽ hic deficere quoad substantiam, sed quoad delicta, vt nimirum peccare desinant, & diuinam maiestatem ad iracundiam prouocare: vnde efficere vult, tantæ attentam horum suppliciorum meditationem efficaciam esse, vt nullus, qui eadem mente voluat, diuinam bonitatem amplius possit offendere. Atq; hoc est, quod & alio loco ait, *sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei, omnia delicta tã atrocibus suppliciis castigantis; itaque à via iniquitatis declinent.*

Psal. 97.

Vtinam cor vestrum, Auditores, hodierna die instar ceræ emolliatur, liqueat, ac diffuat, non quidem ad conspectum & radios solis, sed ad calorem ignium infernalium, ad ardorem ollæ illius succensæ: vtinam hodie peccatis valedicatis, vitam in melius commutetis, vtinam terribilibus auditis supplicii sancto quodam timore percellamini! Et merito quidem, non enim aliud Ioã. Cassianus ad sæculi sui peccatores conuertendos remedium adhibet! *Quis ergo inquit, fidelium hæc audiens & talia sciens non contremiscat? Digito ignem modicum tangere horremus, & quomodo non formidamus in ignis rogam ligati manibus & pedibus contici?*

In confiss.
Theo par. 3.Rom 5. in
1 ad Cor.
cap. 2.

Iubar illud Ecclesiæ Orientalis Chrysostomus idipsum sæpius pro concione dicebat; *Quando ingredimur carcerem regium, & videmus ibi alios catenu oneratos, alios mortuos fame, alios squalidos & pallidos, alios in tenebris clausos, nescientes quando sit dies vel nox, horremus: quid ergo erit videre carcerem illum Dei, ubi tot captiui, tot tormenta, &c.* Merito igitur his visis vel auditis percelli debetis: quam obrem hæc semper animo insculpta gerite; alia proferam è quibus de eiusdem miseria diiudicare poteritis.

Eodem loco
quo supra

Idem qui supra Cassianus, Presbyter Massiliensis, magni olim Chrysostomi discipulus, qui sub Imp. Honorio & Theodosio Iunior in Ecclesia floruit, miseriam damnatorum conditionem eorumque tormenta &

cruciatu depingens, quasi nullis eadem exprimi verbis possent exclamat: *Sed dicere quis valeat, qua impiis & male viventibus tormenta sunt preparata? in ipso enim continuo mortis loco, qui infernus appellatur, quid aliud nisi ignis, flamma, perseverans tribulatio, & perpetua pena, atque infinita totius mali calamitas esse potest?*

Multo adhuc terribilius est, quod Iobo *Iob. 10.*

Prophetæ Sophar Naamathites respondens ait, *Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram, quod latus impiorum breuis sit, & gaudium hypocrita ad instar puncti: luet qua fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudinem adinventionum suarum, sic & sustinebit, astuabit, & omnia dolor irruet super eum, deuorabit eum ignis qui non succenditur.* O verba horrenda, quæ vel ferreum cor emolliant! Omnia scilicet suppliciorum, tormentorumque genera eos diuexabunt: dolor capitis, dolor dentium, dolor renum, stomachi commotio, conuulsiones iliorum, cerebri concussio, angina ineurabilis, suffusiones, parotides, chira-

Psal. 74.
Osea 13.

agra, gangræna, aliique dolores infiniti. *Ibi dolores vt parturientis,* ait David; *Dolores parturientis venient,* ait Osee. Quo & Dominus in Euangelio respexit; cum enim de signis iudicium præcessuris egisset, mox subnectit, *Hæc autem omnia initia sunt dolorum;* & in Marco, *Initium dolorum hæc:* perinde ac si dixisset, *Videte solem obscuratum, lunam deliquium patientem, stellas cælo cadentes, audire tonitrua & fragores in aere, terræ motus assiduos, bestiarum vlulatus, videre exarescentes herbas, homines eiulantes, rotum orbem; deniq; incendio pereuntem, nisi initia & præludia dolorum infernalium sunt.*

Matth. 24.

Moyes cum olim Dei iussu populo comminaretur, his eum verbis allocutus est, *Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis.* *Deut. 32.* Dic veritatem Moyes, an non sub hisce comminationibus inferni supplicia delineare voluisti? Illic enim Deus merito indignatus omnia malorum genera congregat, vt impijs & damnatos castiget, inque eos omnes furoris sui sagittas eiaculetur. Illic quippe omnia supplicia congregabuntur, & vnum velut in locum colligentur, illic

pecca-

peccatores velut scopus erunt, in quem omnia diuinæ iustitiæ rela torquebuntur.

Pfal. 31. Matt. 20. Quam bene igitur Propheta ait, *Multa flagella peccatoris* (id est omnia, vt & in loco illo Euangelii, *Multi sunt vocati*, id est, omnes) peccator namque cum semel tartareis carceribus addictus fuerit, omnibus omnino flagellis castigabitur, ac proinde omnia dolorum tormentorumque genera sustinebit.

Pfal. 17. Idem dixit & alibi, *Dolores inferni circumdederunt me*, dicere vult, Impios in tartareis illis sedibus, variis doloribus opprimendos, & extrema supplicia passuros.

Heb. 10. Paulus Apostolus cum pluribus hac de re egisset, velut epiphonemate rem concludens tandem ait, *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis*, dicit, manus, & non manum, vt hinc ostenderet, Deum in hoc mundo nonnisi vna ferire manu, sed in altero vtramque vsurpatum: & si Iob vnica tantum percussus manu, homines simul & Angelos in sui auxilium aduocavit, dicens, *Misere mei, saltem vos amici mei*; quid futurum est, quando vtraque manus sæuiet. An non igitur merito dixit Apostolus? *Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.*

III.

Ceterum constat Deum hoc in mundo non nisi vna manu percutere, testem habeo Dauidem, *Posuisti super me manum tuam*: & alibi: *Graua est super me manus tua*, & quidem sinistra: quo respexit sponsa illa in Canticis, *Leua eius sub capite meo, & dextra illius amplexabitur me*, id est. Quamdiu in hac vita dego, dilectus meus sinistra me sua sustinet; & quamuis aliquem interdum ictum infligat, dextra tamen sua me stringit & amplectatur. At in altera vita, vtraque percutit manu, & præsertim dextra: hinc in Psalm. legimus, *sicut sagitta in manu potentis*, & alibi, *Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis, dextra tua inueniat omnes qui te oderunt*. Quo in loco nemo dicat, Prophetam orasse, sed eminus præfigurasse tormenta quæ impii apud inferos sustinebunt: simulque animaduertere singulos velim, ac diligenter horum verborum, *Inueniatur manus*, sensum attendere; scilicet Deum, quamdiu in fragili hac vita agimus, per pœnitentiam facile, hominem vero nonnisi difficillime ab eodem, quo

iuste in eum sæuiat, inueniri. Atque ideo reuocate in memoriam, quomodo Deus Adamum primum illum præuicatore in paradiso quærens, dixit, *Adam vbies?* At in altera è contra non amplius inueniri potest, sed eius manus, id est, potentia & iustitia, sine vllò labore ac difficultate, impios reperit. Merito igitur Propheta dixit, *Inueniatur manus tua inimicis tuis*; & post eum alius, *Quarite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum, dum prope est*: Deus enim quamdiu hic viuimus, nobis admodum vicinus est, facilitateque inueniri potest, sed post mortem longissime à nobis recedit, neque vlla pœnitentia bonisque operibus inuenitur, nec in illius amplius misericordia sperandum est: (tunc scilicet manus dissoluta habebit) tunc Sampsonis illius manus vinculis eximentur, quo Philisthæos, id est, impios, percutiat: atque in super armata currunt, vnde Pfaltes, *Gladis accipites in manibus eius*.

Propheta Iob, vt cœptam materiam prosequamur; noua adhuc pœnarum genera describit, *Transibunt*, inquit, *ab aquis nium ad ignem nium*, ex ardore ad frigus. Insinuare vult impias illas animas, postquam quatuor aut quinque annorum millibus ignibus illis accerrimis cōflagrarint, tanto deinde tempore accerrimum frigus perpeffuras, itaque de dolore in dolorem, de pœna in pœnam aliam transituras; idque in omnem æternitatem sine vlla leuaminis aut relaxationis spe. Verbis Iob quam optime responderet Euangelista, cum fletus & stridoris dentium meminit, quorum primum de igne & flamma, alterum de frigore & glaciè intelligendum.

Nec sunt hæ lachrimæ de corporis lachrymis ac fletu, qualem quotidie edimus, intelligendæ, quid sunt enim aliud lacrymæ quam humoris resolutio & quidam destitutus? qui in damnatis non potest esse perpetuus, nullum enim cibum sumunt, ac proinde nullum humorem colligunt; atque ita omne finitum tandem consumitur. Deinde statim à iudicio peracto, primi mobilis, quod omnium rerum principium & vita

vita est, motus cessabit, ideoque nulla amplius generatio, corruptio, aut corruptibilis commutatio in rerum natura dabitur: sed erunt nihilominus vertigo quædam capitis, & terribilis oculorum suffusio, vt è verbis supra allatis etiam demonstrari potest. Nam impiotum corpora non modo exterius affligentur, verum etiam interius & à reb. instis, idq; iuxta bonas ac pratas animæ inclinationes.

Quidquid sit, certissimum est infœlices illos ac miseros ex igne in aquam, è calore in glaciem, è caminis in stagna detrudendos. O horrenda commutatio & pœnarum renouatio! & quod omnium grauissimum est, nemo eorum miserebitur, sed homines simul & Angeli in eorum interitum lætabuntur, imo & longemaiiores & acerbiores illis cruciatus exoptabunt. Testatur id vates regius, *Da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinventionum ipsorum: secundum opera eorum tribue eis, redde retributionem eorum ipsis.* Ita quidem Christus Iudæis sui crucifixoribus imprecatus videatur, sed mystice eadē verba de Sanctis, damnationē & interitum impiis exprobrantibus, intelligi queunt, dicentibus, assidue, *Vlciscere Domine peccatores, castiga iam impios secundum opera eorum, pœnamque quam peccando promeruerunt, inflige, vnde & alibi, Latabitur iustus cum viderit vindictam, manus suas lauabit in sanguine peccatoris.*

Quid itane d. Angeli, itane Sancti in aliorum calamitate ridebitis? an nescitis, afflicto non esse dandam afflictionem? Et ecce, damnatis hisce nouum cruciatum arcessitis. Idumæi cum viderent Babylonios in Ierosolymitanos grassantes, omnia circumquaque deuastantes, tantum abfuit, vt eos ad clementiam moderationemq; adhortarentur, vt suaserint etiam in lapides scæuire, & omnia funditus conuellere & euertere. Vnde vates hæc omnia præfagiens dixit, *Memor esto filiorum Edom, qui dicunt, Exinanite, exinanite, vsque ad fundamentum in ea.* Idipsum de vobis, d. glorioli spiritus animæque cœlestes, dicere possumus: tantum enim aberit, vt damnatorum vos capiat miseratio, vt Deum ipsum vindicem illum acerrimum extimulaturi sitis, vt tormenta & cruciatus adaugeat. Sancti

Tom. 4. Bess. Aduent.

quippe cum diuinam essentia contemplantur, eadem simul opera eiusdem voluntatem vident, videntesque eidem sese adaptant, adeo vt nihil velint aut nolint, quam quod illa velit aut nolit. Ita quoque dicendum est damnatorum eos supplicia, Deumque iusto furore accensum contemplari, & ideo fieri, nulla vt erga eos compassione tangantur, sed in illorum interitum cruciatibusque exultent ac iubilent. Quod exemplo Patris Abraham confirmat Magister sententiarum, qui nullis Epulonibus precibus flecti, nullis obseruationibus ad compassionem poterat excitari, adeo vt ne vel aquæ guttam eidem in ardoris leuamen dare vulerit.

Euangelistæ cum Iudæorum crudelitatem ferociamque quam erga vnigenitum Patris exercuerant, describerent, aiunt, eisdem Christo in crucē acto insultasse, exprobrasse, impropiorum contumeliarumq; plaustra in eum congestisse: *Prætereuntes autem blasphemabant eum, mouentes capita sua & dicentes, Vah qui destruis templum Dei, quin & imple per Prophetam de hac eorum impietate conquestus est, Omnes videntes me deriserunt me.* Erat profecto insignis illorum crudelitatis argumentum, æterni Patris filium in tormentis constitutum ridere, subsannare, & exhibilare. Idipsum de cœlestibus illis spiritibus dicere possumus, risuros nimirum & subsannaturos, quando damnatos in crucis actos, fornacibus ardentibus immerfos, super ardentissimas prunas extensos, in flamma sepultos, in rotis denique tortos conspiciant. Ipse quoque Dominus vindex in miseris eorum lætabitur & ridebit: *Tu Domine deridebis eos, d. dulcem crudelitatem! d. inhumanitatem vere iustam, & ex æquo demonstratam!*

Castitatis exemplum Susanna, cum ad supplicium adulterii insimulata raperetur, omnes qui eandem nouerant, lachrymabantur, eiusque calamitati condolebant: at quando damnari, variorum adulteriorum rei, in ignem æternū, ad vincula, compedes, & crucis aliaque supplicia rapietur, nullus omnino eorum malis ad misericordiam flectetur. Adeo vt illud Prophetæ merito vsurpare queant, *sustinni qui simul contristaretur, & non fuit,*

Bb

Et qui consolaretur, Et non inueni. Atque hoc omnium miseriarum malorumque maximum est. Iam vero videndum restat, quomodo supplicia illa singulis imposita sint, & dispiciendum, num omnes eadem patiantur, quod initio facturos nos promiseramus.

IV. Dicendum est igitur, non eadem omnes in tartarea illa regione supplicia perpeti, aut oēs modo eodem singulos modo cruciari, sed vnumquemque, iuxta numerum ac grauitatem scelerum, castigari: qui enim magis enormia crimina commiserit, grauius quoque cruciabitur. Hoc nempe ad diuinam iustitiam spectat, quæ tam in castigandis improbis, quam in remunerandis iustis eluceat necesse est: idque iuxta Psalmistæ sententiam, *Iustus Dominus*, & in damnatione impiorum, & in remuneratione Sanctorum, *Et iustitias dilexit*, *agitur autem vidit virtus eius*, Perinde ac si dixisset, Iam quinq; annorum millia euoluta sūt, ex quo summus ille Deus cælorum terræque dominium tenuit, omnia nutu suo direxit ac moderatus est, ex quo totius orbis homines iudicauit, ex quo tot decreta & sententias pronuntiauit. Iudicauit quippe Angelos & Adami posteritatem, sententiã venturi diluuij tulit, condēnauit Sodomitas, Ægyptios submersioni & abyssi adiudicauit, aliaque iudicia tulit: nemo tamen vquam exstitit, qui eūdem iniustitiæ coarguat, aut etiam in minimo iniquum fuisse audeat confiteri. Nam

Psal. 10.

iustitia Domini recta, & de eodem alibi scriptum est, *Dilexisti iustitiam, Et odisti iniquitatem* Adeo vt in hac impiorum. cōdemnatione iustitia illius imprimis elucescat.

Psal. 18.

At non meministi parabola illius Euangelice, in qua vineæ cultores cum patrefamilias expostulabant, quod eodem omnes donatos stipendio dimitteret? Audite eorū querelas, *Hi nouissima hora uenerunt: Et pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei* Et aliter. Quanto maiori cum ratione duorum vel trium tantum criminum rei cum Deo expostulare possent, si tam graua supplicia paterentur, quam ij qui infinitis se criminibus obstrinxissent. Erit igitur cruciatuū ac tormentorum diuersitas, ac singuli diuersimode cruciabuntur.

Iob. 10.

Ita namque sensit magnus Gregor. expli-

cans enim verba illa Iob, *ubi nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat*, ait, *Quomodo in Lib. 9. mor. supplicia ordo non erit, dum damnatorum quædam cap. 47. que iuxta modū criminis retributio sequitur ultionis* Erit quidē hac in re ordo & distinctio, ac in cæteris mera confusio & chaos. Grauius namque torquebuntur fornicatores, grauius adueteri, ac grauissime sacrilegi, incestuosi, atque omnium maxime Sodomitæ. Non erit igitur eadem in singulis suppliciorum ratio.

Hinc bene olim Salomon, *Potentes poterit Sap. 6. tormenta patiuntur, Et fortibus fortior instat. cruciatio* Nam quemadmodum peccata inter se distincta sunt, ita quoque supplicia iisdem debita diuersa sunt: neque enim dominus & seruus, Princeps & subditus eodem torquebuntur modo: sed sicut peccata regum ac Principum peccatis populi grauiora sunt, sic etiam eorum damnatio grauior & acerbior erit. De meretrice illa Babylonica etiam scriptum legimus, *Quantum glorificauit se in deliciis suis, tantum date illi tormentum* Et aliter. Per Babylonem hanc, cui hæc minæ intentantur, intelligendæ sunt peccatorū animæ: quæ cum in abyssos illas tartareas deciderint, tantum dolorum ac cruciarum tolerant, quantum hic prius deliciarum ac voluptatis habuerunt. Et hæc omnia quam iustissime. Figuras huc facientes producamus.

Præcepit olim Ezechiel Prophetæ Deus, *Ezech. 5. vt nouacula comas & barbam raderet, ac segmenta & pilos trutinæ impositos ponderaret, inque tres eosdem partes diuideret, primam in medio ciuitatis combureret, alteram gladio in eiusdem circuiu concideret, tertiam vero in ventos dispergeret, & gladium manu vibraret. Quodnam hoc ænigma est? Audi ores: literaliter quidem de Iudeorum calamitate ac miseria intelligi potest, qui corrasit ac patria sua Babylonicogladio eieciti, diuinæ vindictæ trutinam subierunt: pars igne consumpra, pars ferro neci data, pars in captiuitatem abducta, gladium ceruicibus imminentem habens, sed tropologice hic suppliciorum, quæ apud inferos damnati subeunt, diuersitas designatur, qui instar crinium quisquiliarumque*

que superfluarum quadam die è mundi huius capite, summi iudicis gladio (de quo in Psalm. 7. mentio est, *Gladium suum vibrauit.*) relecti, eiusque iustitiæ bilanci impositi, partim igni in medio magnæ illius ciuitatis Plutionis tradentur, partim in minutas particulas concidentur, & ferro necabuntur, partim etiam in captiuitatis æternique exilij auras dispergentur, nudum semper mucronem ante oculos conspicantes. An non igitur omnia hæc ad amissim materiæ nostræ quadrante non hinc manifestum redditur, non eadem omnium damnatorum esse supplicia?

Melius id ipsum Dominus in Euangelio cum de zizaniis ageret, demonstrauit; dicit enim patrem familias messoribus dixisse:

Matth. 13. Colligite primum zizania, & ligate ea in fasciculos ad comburendum. Designare scilicet vult, peccatores, qui vere zizania nuncupari possunt, in mundi huius agro confisos, tempore messis, id est, iudicij generalis die collectum iri, & in fasciculos colligandos, magnos scilicet cum magnis, paruos cum paruus, vt ita omnes pariter tandem in ignem coniciantur, quo secundum delictorum maleficiorumque grauitatem exurantur. Ita nempe locum hunc interpretatur Gregorius Pontifex: *Fasciculos ad comburendum*, inquit, *ligare, est eos qui aeterno igni tradendi sunt, pares paribus sociare, vt quos similis culpa inquinat, par etiam poena constringat.* An non hoc ex mente nostra est interpretari?

Huc quoque visus est respexisse Gentium Doctor Paulus, cum ait, varia in magna familia vasa reperiri, alia nimirum aurea, alia argentea, alia lignea, & figlina, illa quidem in honorem & decus, hæc vero in contumeliã & dedecus, & pro eorum varietate varia iisdem assignata esse loca. Ad huius imitatione dicere possumus, vniuersam hunc terrarum orbem, instar palatij cuiusdam amplissimi, variis vasis repletum esse, his quidem aureis & argenteis, i. iustis illis autem ligneis & figilibus, i. peccatoribus: hos esse ad gloriam, illos ad contumeliã & opprobrium sempiternum destinatos; deinde varia his in celesti aula, & illis apud inferos in regno Plutionis loca sedesque assignatas esse. Præcepit o-

lim Dominus Noacho, vt plurimas in Arca *Gen. 6.* mansiunculas institueret, vt vnumquodque in *Figura.* iis animal iuxta naturæ suæ præscriptum diuerteretur, aues nimirum cum auibus, lupi cum lupis, leones cum leonibus, atque ita singula cum sui similibus; vt quemadmodum inter se specie non discrepabant, ita quoque loco & sedibus non differrent, sed essent velut contubernalia. Mundus hic, Auditores, vera quædam arca dicendus est, sed omni animalium genere referissimus; quibus omnibus sapiens ille Noë Deus diuersas mansiones ac receptacula dedit; in superiori quidem parte, i. celo, animas illas subtiliores ac meritorum pennis in sublime elatas, Sãctos, inquam, & iustos, commorari voluit: in locis vero humilioribus, i. apud inferos, peccatores, bruta illa animalia & naturæ stupidioris, collocauit. Fecit adhuc in duobus hæc locis etiam aliquas distinctiones vt illi pro meritorum, hi pro delictorum magnitudine & numero, mercedem reciperet. Hinc fortasse factum, vt, cum in Sacris litteris sedium illarum subterranearum carcerisque Plutionis mentio incidit, plurali plerumque numero, Inferorum, id fiat: vt & in Symbolo Apostolorum, *descendit ad inferos*: quo hinc manifestum fieret, plurimas apud manes habitationes esse, & carcerem illum plurima habere receptacula, in quibus tũ damnati, tum diaboli vinculis constricti sint.

Thomas ille Aquinas, omnium ingeniorum facile summum, omniumque Theologorum corypheus, apertissime quoque, vt omnia, demonstrat, s. quemadmodum varij in celo gloriæ gradus sunt, & nõ eadem singulorum beatitudo ac felicitas, iuxta verba illa Domini: *In domo Patris mei mansiones multa* *Ioan. 14.* sunt, idque propter meritorum virtutumque differentiam, ita quoque apud inferos plurima tormentorum suppliciorumque genera, propter delictorum varietatem ac discrimen reperiri. Testis accedat Magnus ille Gregorius: *Lib. 9. Mor. Licet*, inquit, *gehenna cuncta vna sit, non tamen e. 47. & sicut cunctos vna eademque qualitate succendit.* quod per Euang. & egregia quadam similitudine confirmat.

Nam quemadmodum in æstate Syrio stel. Simile. la omnia adurente, & per terras grassante, omnes quidẽ eundem Solem, sed non eundem

calorem sentiunt, aut non tantum ille quantum ille, propter diuersam corporum dispositionem, sudat. Adeo ut qui teneriores, & delicatiores, citius & vehementius sudent, quam robusti & sanguinei, aulici quoque citius quam rustici aut opifices, mulieres deliciis assuetæ, prius quam rurales aut mulctralibus assuetæ: Ita, inquit magnus ille doctor, *dammatis est una gehenna qua afficit, & tamen non una omnes qualitate comburit: quia quod hic agit dispar valetudo corporum, hoc illic exhibet dispar causa meritorum.* O sententiam & conceptum tanto dignum Pontifice! ô similitudinem scite adaptatam. Ecce & aliam.

Aliud.

Videmus quotidiana experientia, igne accenso non eodem modo paleas, lignum, ferrum aduri aut consumi, nec eodem in tria hæc modo flammam agere; paleas namque quam celerrime absumit, lignum maiori cum vehementia: ferrum denique non nisi summa vis in primis calor quidam mediocris est, in secundo vehementior, in tertio autem vehementissimus. Ad eundem modum, fide & rationibus certissimum est, ignem quidem infernalem non nisi unicum esse, & tamen non eodem omnes damnatos modo adurere, sed hos leuiter, illos grauius, alios vero grauissime; homicida enim vehementem quidem ardorem sentiet, sicarius vehementiorem, at vehementissimum ac propemodum intolerabilem qui parricidali manus sanguine cruentauit.

De vera
penit. c. 3.

Comparationi meæ suffragatur doctissimus Ephrem, dicens: *Sicut sunt peccatorum differentia, ita sunt & cruciatuum varietates: aliter enim cruciatur adulter, aliter fornicator, aliter homicida.* Nec in ipsis quidem tribunalibus ciuilibus, eadē omnes malefici supplicia subeunt, neque omnes in crucem aguntur: his enim crura & ossa ferro comminuantur, illi capite truncantur, his candenti ferro carnes aduruntur, illos flamma in fauillas redigit, alios denique equi in diuersa agitati dilaniant, atque aliis alij suppliciiis afficiuntur, quod ipsum & de diuino tribunali sentendum est.

Lib. Medit.
c. 3.

Proferat & hic suum symbolum Bernardus, audiamus quid sentiat: *Iuxta qualitatem culpa, pœnam sustinebit unusquisque, gehenna, &*

sim lu culpa rei sui similibus iurgentur cruciantur. Omnes scilicet ventri & gulæ dediti cum diuine Epulone vnium in locum compingentur, homicidæ cum Caino, auari & proditores cum Iuda Iscariota, superbi & contumaces cum Chore, Darhan & Abiron, elatidique cum diabolis, ut quos habuere in peccando velut exemplum & paradigma, apud inferos habeant socios & sodales.

E quibus omnibus efficitur, eos grauissimis apud manes cruciatibus subditos esse, quia plura & grauiora hic peccata commiserunt. Et sane si dæmones vnâ obnoxam, vel sola cogitatione concepta, tam acerbis cruciatibus affliguntur: quid imminere sibi sperent, qui innumeris Deum delictis ad iracundiam provocare? Si lurco ille Euangelicus, quod epularetur splendide, & purpura quotidie ac bysso indueretur, medias inter flammam sepultus est: quæ supplicia, Deum immortalem! manent eos, qui tor quadragesimalium ieiunia violauerunt, luxum, libidinem, & ingluuiem tantopere consecrati sunt: an non grauiores illis cruciatus expectandi?

O horrendum ac vere miserum! Miserum vere, Caino, diuine epulone, ipsis quoque dæmonibus maiores & acerbiore pœnas pati. Quis hæc audiendo non expalleat? ita tamen sese res habet; nam sicuti in cœlo hominum aliqui angelos in gloria & beatitudine superabunt: ita quoque apud inferos reperientur, qui dæmonas in suppliciis, tormentis, doloribusque antecesserunt. ô cruciatus intolerabiles!

Quamobrem peccatores seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Domino, inquam, cuius carceres sunt infernales illi specus, quiq; tor ad castigandos impios parata habet supplicia: *Apprehendite, itaque, disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & percutis de via iusta, cum exarserit in breui ira eius.* Expergiscimini tandem aliquando cum tam horrenda auribus vestris verba insonuerint: Recordamini nouissima vestra, ac præsertim pœnas infernales, & in æternum non peccabitis. Si enim Niniuitæ, audito vrbis exterminio & clade & mortis nuntio, in cinere & sordibus pœnitentiam egissent, sacro membra

Luc. 16.

Erunt in
inferno,
qui magis
excruciantur
quam
ipsi dæmones.

Ibid.

Eccles. 7.

Ion. 3.

bra

bra contexerint, triduanam per totam ciuitatem etiam animantibus ieiunium indixerint: quid vos facere par est peccatores, cum vos ad mortem & quidem æternam, suppliciaque intolerabilia propemodum condemnatos videris.

2. Reg. 21. Si Achab, impius ille Rex, qui idolis immolabat, & Prophetas Dei ad necem persequeretur, audita Eliæ Prophetæ comminatione, familiæ destructione, & filiorum interitu, vestimenta lacerauit, cilicium induit, ieiunio carnem maceravit, dormiuit in sacco, seseque coram Domino humiliavit; quid vos, ô insensati peccatores, facere æquum est, cum certi sitis, tam graue vobis exitium, tam acerba supplicia, mortem adhæc sempiternam imminere? an non hæc cilicium, cineres, lachrymas, austeritatemque promereri videntur?

10na. 1. Propheta Ionas, diuini præcepti contemptor, cum in naui steteret, interea dū tempestate ceteri iactarentur, nauæ accedentes, dixere: *Quid tu somno deprimeris? Surge & inuoca Deum tuum, si forte cogitat Deus de nobis, & non pereamus.* Iisdem vos ipse hodie verbis compello peccatores, *Quid cogitatis? quid agitis?* nauis in qua nauigamus, vitæ huius cymba est, mare ipse mundus, tempestas qua iactamur, & quæ nobis imminet, diuinæ iustitiæ furor & indignatio, Ionas ille dormiens ipse peccator peccatis indormiens, contumax, rebellis, diuinorumque mandatorum contemptor, qui fluctuum, tempestatum, omniumque procellarum rabiem irridens, deque eisdem nihilum sollicitus, stertit securus, & in vitamque aurem sine ullo metu ac formidine indormit, sed fungar ipse hodie vice naucleri, vosque omnes a somno excitare conabor vociferans, & alta voce inclamans; *sustollite in altum o-*

culos peccatores, quod somno sepulti iacitis? *expergiscimini tandem aliquando, ad Deum confugite, eundem vobis propitium reddite, quo a naufragio tuti & immunes sitis: expergiscimini, inquam, & recordamini nouissima vestra, atque ita ab omnibus vos peccatis continebitis.*

Et sane tam altum dormimus Domine, tam graui lethargo oppressi sumus, vt nisi ipse manum admoueat, nosque gratia tua excites, nunquam expergisci, aut oculos aperire possemus, imo discrimen, ne in peccatis mori contingat, adiremus. Illumina ergo oculos, ne vnquam obdormiamus in morte, aurem nobis vellica, tu qui medicus noster es, Saluator, conditor, Deus, & omnia, excita corda nostra, vt semper tormenta hæc, supplicia, doloresque illos perennes ante oculos habeamus; supplicia, inquam, illa diuersa & intolerabilia, modo frigoris intensissimi, modo ignis vehementissimi, modo gelidi stagni, modo ardentis camini rabiem: supplicia adhæc quæ iuxta vnus cuiusque delicta augebuntur vel minuentur. Atque hæc omnia Domine, adeo terribilia & horrenda, vt qui eadem assidue mente versaret, te nunquam offendere, tuisque præceptis aduersari præsumeret; sed perpetuo in timore & anxietate, quæ initium omnis sapientiæ est, viueret, atque ita in mandatorum tuorum obseruatione se exerceret, quæ certissima ad salutem via, ac beatitudinis mater est, cuius nos participes reddant Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. AMEN.

